

Nerikes Allehanda

2008-01-25 10:00 (Allmänt)

NA:s våldtäktserie: Man måste få prata

Del tre: Omgivningen

Det är vi runt omkring som betyder mest för den våldtagna

TYSTNADEN

Anna, 26 år, säger att de flesta blir tysta och ryggar när hon berättar om våldtäkten. Trots att hon behöver precis motsatsen: Prata, prata, prata.

- Om jag får uttala orden för någon som bekräftar dem, då blir det verkligt. Men är det bara känslor och tankar inom mig, då är det bara min sanning. Så känns det.

Psykologen Bengt Söderström tycker att vi glömmer bort läkningen när vi diskuterar våldtäkter. I debatten hamnar nästan allt fokus på lagen och fällande eller friande dom. Till och med föräldrar som ringer till mottagningen betonar att de inte har ställt några ledande frågor till sina barn.

- När man bemöter någon som har blivit utsatt för ett övergrepp handlar det om att vara människa i första hand, säger han.

När vi frågar åklagaren Pia Åsberg hur hon skulle bemöta en våldtagen väninna väntar vi oss att hon ska prata om polisanmälan och att säkra bevis. I stället säger hon:

- Vill man duscha och krypa ihop under tio filter i soffan, då kanske man ska få göra det. Det är viktigt att få en gärningsman fälld, men vilket trauma skapar man genom att tvinga någon till polisen?

OMGIVNINGEN

Det är vi runt omkring som betyder mest när någon har blivit våldtagen. Christina Holmqvist på Alnängsmottagningen säger att relationerna inom familjen är avgörande för barnets tillfrisknande. Likaså hur de vuxna reagerar.

Anna berättar om hur viktigt det är att man känner sig trodd.

- Det är en stor grej, att våga öppna munnen och berätta för någon om det här. Då måste man bli trodd. Man behöver på något sätt någon som tillåter en att reagera på det som har hänt, säger hon. Ändå har hon inte vågat berätta för så många. Hon är rädd att få fel reaktion.

Johanna, 18 år, säger att hon inte ens har berättat för sin pojkvän.

- Man är väl rädd för blickarna, tisset och tasslet. Och så vill man inte bli sedd som ett offer. "Åh stackarn." Att de ska dalta med en.

LIDANDET

Psykologen Bengt Söderström tror att en del låter bli att anmäla för att det inte känns som någon idé. Det är det, säger han, även om våldtäktsmannen inte blir fälld.

- Det stora folkhälsoproblemet är de oavslöjade övergreppen. Att bära det ensam kan leda till lidande, kroppsliga symtom, ångest, panikattacker. Boten är att prata om det. Man måste få dela det med någon annan. Att inte bära en tung hemlighet själv.

- Det som inte skulle behöva vara jobbigt blir ju jättejobbigt när det bara är tystnad omkring det, säger Anna.

Där har omgivningen ett stort ansvar. Att inte rygga. Och det gäller även gentemot förövarna.

Våldtäktsmän behöver vård - inte vårt fördomande

ERKÄNNANDET

Det finns förstås en orsak till att våldtäktsmän så sällan erkänner.

- Jag har hört sexbrottsförövare sitta och prata föraktfullt om "sådana där våldtäktsmän", fast de själva begått just sådana brott, säger Niklas Långström, forskare på Centrum för våldsprevention.

När det gjorts enkäter med dömda ungdomsbrottslingar har bara åtta av cirka 6 000 kryssat i rutan att de begått en våldtäkt - trots att svaret "borde" bli 200.

- Även fast både vi och de själva vet att de begått en våldtäkt så är det, åtminstone i början, svårt att kännas vid. Det är för tabu, säger Niklas Långström.

FÖRDÖMANDET

Psykologen Bengt Söderström har märkt att många förövare till en början ofta är villiga att erkänna och berätta.

- Men om de möter omgivningens reaktioner backar många och sluter sig. Fördomandet är så stort.

Det här leder till att förövarna inte får den behandling de behöver, behandling som minskar risken för återfall.

Vuxna förövare har ofta börjat tidigt. Trots det får unga förövare inte mycket hjälp. Ingen vill ta i det, tror Christina Holmqvist på Alnängsmottagningen.

UPPTÄCKTEN

Hur reagerar vi när vi hör talas om barn som har passerat sexuella gränser? Christina Holmqvist tror att vi vet för lite om problemet, det finns inte ens med på vår världskarta. Vi tror inte att det är så farligt och vill helst inte göra en stor sak av det.

- Förövare. Det låter som en liten best. Men det här är ju vanliga ungar.

Enligt Christina Holmqvist slutar de flesta barn med beteendet så snart de blir påkomna. Men när beteendet fått fortsätta in i tonåren är det svårare att bryta.

Upptäckten är viktig även hos vuxna förövare. Att bli kallad till förhör, även om det inte slutar med fällande dom är en signal om att ha blivit upptäckt.

Lagar påverkar attityderna...

ATTITYDERNÄ

Lagen kan vara en föregångare när det gäller att ändra attityder i samhället, säger journalisten Katarina Wennstam. I nya sexualbrottslagen 2005 blev det tydligt att det inte är okej att ligga med en tjej som är för full för att säga nej.

- Bara för det tror jag ju inte att man har slutat att våldta fulla tjejer. Men lagar kan påverka attityder på sikt. Se bara på förbudet att aga barn. Det var många som inte kunde förstå det då, nu ser vi det nästan som en självklar del av den svenska folksjälen: Man ska inte slå barn, säger Katarina Wennstam.

Illustration: STEFAN NILSSON

MÖRKERTALET

Men förebygger vi övergrepp om vi ökar risken att bli fälld? Eller om straffen blir hårdare?

Niklas Långström vid Centrum för våldsprevention tror inte det. Om man hotar med livstidsstraff minskar risken att de 90 procent som aldrig har begått ett sexualbrott kommer att göra det. Men de 5-10 procent som befinner sig i riskzonen kommer trots livstidsstraff sannolikt att ha svårt att låta bli. Mörkertalet är stort när det gäller sexualbrott. Niklas Långström tar liknelsen med isberget, där sju åttondelar döljer sig under ytan. Det vi ser ovanför ytan är allvarligt, men vi vet att det finns ännu mer som vi inte ser.

- Om vi bemöter förövarna med stenhårda attityder och straffsatser riskerar vi att ännu mer sjunker ner under ytan. Och vi skulle felaktigt tro att sexualbrottsligheten har minskat.

Då kommer det bara att bli ännu viktigare för våldtäktsmannen att inte lämna spår eller manipulera sitt offer till tystnad. Incestförövare kan säga: Skvallrar du på pappa så ses vi aldrig mer. Vilket kan vara sant eftersom han riskerar livstid.

Offret tar många gånger hänsyn till vad som kommer att hända förövaren, det kan vara pappan som har goda sidor också eller mannen hon älskar. Barn kan ofta instinktivt känna på sig att det här skulle vara en social katastrof, enligt Christina Holmqvist på Alnängsmottagningen. Det bidrar till att de inte berättar.

...men hårdare straff hjälper inte**BEHANDLINGEN**

Det bästa sättet att minska antalet våldtäktsoffer är förstas att minska antalet förövare. Men går det att arbeta förebyggande med sexualbrottslingar? Finns det ens någonstans att vända sig? Rent teoretiskt går det förstas att söka hjälp hos vårdcentralerna: "Jo, jag är orolig att jag kommer att förgripa mig på någon ..."

Niklas Långström, docent på Centrum för våldsprevention, skrattar och säger att det är realistiskt.

Han tror i stället på hjälplinjer dit det går att ringa anonymt, ungefär som Bristelefonen. Han kan också tänka sig kognitiv beteendeterapi via internet, liknande det som finns för panik-ångest och fobier.

- Det kunde vara en bra idé, även om man inte ska förvänta sig att tusen pedofiler kopplar upp sig första dagen.

Ett liknande projekt har funnits i Wien. Namnet är "Dunkelfeld" som betyder gråzon.

- Det var tydliga supportinsatser utan att folk tvingades in i systemet. Men politiskt var det förstas känsligt. Vem vill vara en pedofilkramare? säger Niklas Långström.

GRÅZONEN

Inom barnpsykiatri och socialtjänsten har man försökt jobba förebyggande utan att skriva journaler och anmäla. Personalen tog emot oroliga föräldrar och pratade med barnen. Flera barn hade symptom på övergrepp, men det fanns ingen misstänkt förövare. I stället kunde föräldrarna bygga upp ett system runt barnet så att barnet aldrig var ensamt med en vuxen. Uppföljningar visade att barnens symptom ofta upphörde.

Personalen koncentrerade sig alltså på att skydda barnet i stället för att hitta

Artikel från na.se (<http://na.se/artikel.asp?intId=1279844>)

Copyright © Nerikes Allehanda 1995-2008

Nerikes Allehanda, N Strandgatan 5, 701 92 Örebro. Tel 019-15 50 00.